

Szélfúttá levél

Jelenetek Mensáros László forradalmából

Színmű egy felvonásban

II.

22. jelenet: a Cselekmény, a Sors és a Gondolat színpadán.

TOLNAY és IFJÚ MENSÁROS. A Cselekmény színpadán teli szennykosár és telefon.

TOLNAY: Tegnap bejelentkeztem Marosánhoz.

IFJÚ MENSÁROS: Mi dolgozol vele? Egy államminiszterrel...

TOLNAY: Iván könyveket kért. Külön kell őket jóváhagyatni.

IFJÚ MENSÁROS: Rohadt egy világ. Idő kérdése, hogy engem is...

TOLNAY: Azt te nem tudhatod!

IFJÚ MENSÁROS: De hát elítéltek. Még ha nem is jogerősen. Sokan ellenem tanúskodtak. Hamisan! A legnehezebb az ő árulásukat feldolgozni. Voltak, akiket megzsaroltak. Egy műszakist, aki köztudottan részeges volt, addig vertek, amíg azt nem vallotta, hogy röpcédulát kapott tőlem. Fegyverbe szólító röpcédulát. Még csak látni se láttam olyasmit. Aztán beismerte, hogy elintézték az őrszobán. Úgy, hogy azt se tudta, fiú-e, vagy lány. Összetűzött egy kalauzzal, dulakodtak, miegymás, ezért vitték be. Ott kényszerítették vallomásra, amit később, a tárgyaláson, ahogy szembesítették, visszavont. Megszólt a lelkiismerete. De nem hibáztatom...

TOLNAY: Eddig is megúsztad. Évekig nem piszkáltak. Még forgattál is.

IFJÚ MENSÁROS: Előbb filmkópiákba zártak.

TOLNAY: Miféle raboskodás, hogy ott ragyogsz a mozivásznon meg a színpadon? Igazán nem foghatják rád utólag, hogy szökésben voltál.

IFJÚ MENSÁROS: Folyton magam elől menekülök. Ide is csak...

TOLNAY: Ne butáskodj. Ezen nem múlik semmi. A fél karomat odaadnám... tőből levágnám, ha csak egyetlen nappal is megrövidítené...

IFJÚ MENSÁROS: Ne légy színpadias. Olyan pőrén állunk az Úristen színe előtt... Úristen? Hozzám többé nincs köze. Önként kizártam az életemből.

TOLNAY: Senki sem zárható ki csak úgy az életünkéből. A gondolatainkból sem... Képzeld, engedélyt kértem Marosántól, hogy a Bibliát bevihessem.

FALUSI MÁRTON (1983) költő, a *Hitel* szépirodalmi szerkesztője. Legutóbbi verseskötete: *Albéletti fordulónap* (versek, 2013).

IFJÚ MENSÁROS: Jobb is, ha rács mögé juttatod. Szabadlábbon megrövidítenék. Nem telik két napba, és az egyik parancsolatot végleg kihúzom Mózes könyvéből.

TOLNAY: Ízetlen fajankó.

IFJÚ MENSÁROS: Nem tudom, hogy vajon fegyverek vagy műzsák között nehezebb-e tisztességesnek maradni.

TOLNAY: Fegyverek közt hallgatnak a műzsák.

IFJÚ MENSÁROS: Talán örökre elhallgattak.

TOLNAY: Úgy vezettem be a kérést Marosánnak, hogy ha elárulom, elvtárs, felborítja az asztalt.

IFJÚ MENSÁROS: Mit árulsz el?

TOLNAY: A kérésemet. A Bibliát. Mire ő: Mit akar? A Mein Kampfot talán?

IFJÚ MENSÁROS: Mein Kampf. Megáll az ember esze.

TOLNAY: Mire én: a Bibliát. Olvasta volna többet idekint, mondta Marosán halálos nyugalommal. Forgott körülöttem a világ. Azt hittem, menten elájulok. Inkább nem forszíroztam tovább.

IFJÚ MENSÁROS: A sors fintora. Iván foglyokat szabadított ötvenhatban. Erre most öt csukták le.

TOLNAY: Pecsétes okmányokat is szerzett... olyan körütekintő. Legközelebb mi ketten nyitjuk ki a zárkát. Tessék csak kifáradni. Ön mától fogva szabad ember. Kívül tágasabb...

IFJÚ MENSÁROS: Tágasabb... lószart tágasabb. Képzeld, írok Péter fiamnak.

TOLNAY: Leveleket?

IFJÚ MENSÁROS: Intelmeket. Amolyan naplófélét. Egyre jobban bánt, hogy ott hagytam őket Debrecenben.

TOLNAY: Mi a fene? Bölcsülsz?

IFJÚ MENSÁROS: A rendszeres zongorázás és a kiegyensúlyozott munka a Madáchban jó hatással vannak.

TOLNAY: Igazán remekeltél a *Bolond április*ban. Jó a karaktered a vásznon... Még fontolgatod a válást?

IFJÚ MENSÁROS: Nem... igen... vagyis nem is tudom.

TOLNAY: Ismerős. De tudod, én most... az én helyzetemben...

IFJÚ MENSÁROS: Ne mentegetőzz.

TOLNAY: Pedig volna miért. Mindkettőnknek.

Közben a Sors színpadára FEGYŐR 2. egy telefonnal a kezében és DARVAS bejönnek.

FEGYŐR 2.: Diktálja le a mondandóját. Mi telefonálunk.

DARVAS: Olvasnivalót kérek. Magam számára és a kultúrbrigádnak.

FEGYŐR 2.: Mi kéne, ha vóna, fogvatartott?

DARVAS: Gorkij, Dosztojevszkij, Tolsztoj. Mindegy, pontosan miket, csak tőlük kérek könyveket.

FEGYŐR 2.: Számuk is van? Hozzátartozók?

DARVAS: Hozzá tartoznak a méltó körülményekhez.

FEGYŐR 2.: Nem ezt kérdeztem! Ez a *Tollsztoj* közeli hozzátartozója?

DARVAS: *Toll! Sztoj!* Így hívják a szovjet írószövetséget. Máskülönből oldalági felmenő az író. Az ő könyvét olvasnám.

FEGYŐR 2.: Hülyének néz, fogvatartott? Agyoniskolázott egyén vagyok. Kit hívunk?

DARVAS: Tolnay Klárit. (*Tárcsázás, csörgés. TOLNAY felveszi a kagylót.*)

FEGYŐR 2.: Tolnay Klára elvtársnő? (*TOLNAY összeteszi a csuklóját, úgy mutatja IFJÚ MENSÁROSnak, hogy börtönhívás.*)

TOLNAY: Igen, itt Tolnay Klári.

FEGYŐR 2.: Itt Kovács II népevelő. Vegyünk papírt és ceruzát!

IFJÚ MENSÁROS: Mondd neki, hogy tartson ki. Nem sokáig kell egyedül...

TOLNAY (*IFJÚ MENSÁROSnak*): Psszt!

FEGYŐR 2.: Hogyan?

TOLNAY: Semmi, kérem.

FEGYŐR 2.: Vettünk? Akkor írjuk.

TOLNAY: Igenis.

FEGYŐR 2. (*DARVAShoz, félhangosan*): Most mondja, maga nagyeszű.

DARVAS: Gorkij, Dosztojevszkij, Tolsztoj.

FEGYŐR 2.: Egyenként!

TOLNAY: Parancsol?

FEGYŐR 2.: Nem az elvtársnőnek mondtam.

DARVAS: Gor-kij.

FEGYŐR 2.: Gorkij.

TOLNAY: Írom. Gorkij.

DARVAS: Dosz-to-jev-szkij.

FEGYŐR 2.: Dosztojevszkij.

TOLNAY: Írom. Dosztojevszkij.

DARVAS: Tolsz-toj.

FEGYŐR 2.: Tolsztoj.

TOLNAY: Írom. Tolsztoj.

DARVAS: Válthatnék pár szót...?

FEGYŐR 2.: Fogvatartott kussol!

TOLNAY: Mit kiabál, kérem?

FEGYŐR 2.: Nem az elvtársnőnek mondtam.

TOLNAY: Ja, vagy úgy.

FEGYŐR 2. (*rosszmájúan*): Megint hozzuk a tiszta gatyát?

TOLNAY: Igenis, kérem.

FEGYŐR 2.: Akkor szerdán, a szokott időben, a bejárattól balra egy fülke, ott átadjuk a *kiadmányokat* az alsógatyákkal együtt. Megértettük? (*Lecsapja a kagylót.*)

TOLNAY: Értettem. (*Inkább maga elé.*) Vigyázzon magára. (*Leteszi a kagylót.*)

FEGYŐR 2.: Mit bambul, fogvatartott? Mars a kantinba!

FEGYŐR 2. és DARVAS kimennek a Sors színpadáról.

IFJÚ MENSÁROS: Megint könyveket?

TOLNAY: Egyebet aligha üzenhetne. Szinte hallom a hangját, mikor a smasszer beszél.

IFJÚ MENSÁROS: Viheted be a friss mosást és a klasszikusokat.

TOLNAY: Bárcsak többet is tehetnék.

IFJÚ MENSÁROS: Vihetsz be engem is a következő fuvarral.

TOLNAY: Mit?

IFJÚ MENSÁROS: Megkaptam az értesítést. Holnap kell bevonulnom.

TOLNAY: Holnap? Milyen nap...?

IFJÚ MENSÁROS: Szerda. Elcsomagolhatsz a heti stafírungra, hogy a rohadt életbe. *(Belerúg a szennykosárba.)*

TOLNAY *(odaroohan, csitítja)*: Hagyd szépen békén.

IFJÚ MENSÁROS: Össze ne keverd a ruháinkat.

TOLNAY: Belém is rúgysz egy jókorát?

IFJÚ MENSÁROS: Bocsánat.

TOLNAY: Nem elég a saját nyomorom?

IFJÚ MENSÁROS: Mindnyájan ugyanabban a dutyiban ülünk. Kívül az egyik sor rácson, de belül egy másik soron. Ide-oda taszigálnak a tomfával, mintha nem volna mindegy...

TOLNAY: Én leszek a teátrum Ágnes asszonya.

IFJÚ MENSÁROS: Félek a büntetéstől.

TOLNAY: Dánia börtön.

IFJÚ MENSÁROS: Én pedig kétszer is elszalasztottam a szökést.

TOLNAY: Mihez kezdenél színház nélkül, drágám?

IFJÚ MENSÁROS: Gyere, még van egy közös esténk. *(Kézen fogva kimennek.)*

MENSÁROS lesétál a Gondolat színpadáról, felnyalábolja a szennykosarat, és kimegy vele. (ZENE)

23. jelenet: a Cselekmény és a Sors színpadán.

IFJÚ MENSÁROS, DARVAS, PAP *(takarásban)*, ELÍTÉLT

DARVAS: Tudják is ezek, kik vagyunk mi!

IFJÚ MENSÁROS: Kik vagyunk?

DARVAS: Magyarország elsőrangú színművészei. Ha rájönnek, mekkora hibát vétettek, ezek könyörögnek majd a bocsánatért.

IFJÚ MENSÁROS: Én méltón bűnhődöm.

DARVAS: Laci, te megvesztél? Mit követtél el? Belebakiztál a Hamletbe, vagy mi a nyavalya?

IFJÚ MENSÁROS: Bűnös vagyok. Az egész életem mázsás súlyként nehezedik rám.

DARVAS: Feladtad, az a te hibád. Beletörődsz az aljasságokba, s ezzel kiszolgáltatod magad.

IFJÚ MENSÁROS: Ágáljak, mint te, Iván? Mire mész velem?

ELÍTÉLT: Én ártatlan vagyok. Megérdemelte az a rohadék...

DARVAS: Mit?

ELÍTÉLT: A sorsát, amit én teljesítettem be annak a nyomorult ávósnak.

IFJÚ MENSÁROS: Ölni bűn. A lámpavas nem a végítélet.

ELÍTÉLT: A hazáért tettem.

DARVAS: Laci, a zsarnokölés Kálvin óta az egyházjogban is...

IFJÚ MENSÁROS: Igen, a zsarnok rút és erőszakos halála igazolható... de az alárendelteké? Ki számít feljebbvalónak? Ki a vak parancskövető? Meddig terjed a felelősség, és pontosan mire terjed ki?

ELÍTÉLT: Aki a nép akarátának ellenáll, halál fia. Hulljon a férgese.

IFJÚ MENSÁROS: És azután?

ELÍTÉLT: Mi után?

IFJÚ MENSÁROS: Mit tettünk volna, ha győzünk? *Melyikünk* győzött volna?

ELÍTÉLT: Hát *mi*, és leszámolunk mindenkivel...

DARVAS: Saját kezünkbe vesszük a sorsunkat...

IFJÚ MENSÁROS: Más kezébe tesszük le az életünket.

ELÍTÉLT: Ide hallgass! Csak jobb jöhetett volna.

IFJÚ MENSÁROS: Ez itt már a jobb. Miénk a megbocsátás. Abban a kegyelemben részesültünk, hogy bűnhődhetünk. Szabadon vezeklünk a börtönben.

DARVAS: Melyik *parancsolat* megszegése miatt?

IFJÚ MENSÁROS: Egyikünk sem ártatlan...

ELÍTÉLT: Én nem követtem el semmit. Az ő joguk nekem nem jogom.

DARVAS: Ha majd mi hozzuk a törvényeket... egy sem ússza meg közülük.

IFJÚ MENSÁROS: Mire törvényeket hozhatnánk, szétrohad a bensőnk. Kik vagyunk mi, hogy ítélkezzünk?

ELÍTÉLT: Fölöttünk is ítélkeztek. Azért kerültünk ide.

DARVAS: Igazságtalanul. Aljas csirkefogók! Sehonnai bitangok!

PAP (*előkecmereg a takarásból*): Ne óbégasson, fiam. Az Úristen mindnyájunkon megkönyörül.

DARVAS: De nekem csak ez az egy életem van.

PAP: Van még egy belső és egy örök életed is, fiam, a külső és az evilági létezésen túl.

DARVAS: Belül sem vagyok szabad, ha itt zabálnak föl a tetvek. Eresszenek ki!
(*Dörömböl.*)

FEGYŐR 1., FEGYŐR 2. (*a korábbi pufajkások stb.*) *becsörtetnek.*

FEGYŐR 1.: Mi ez a fennforgás?

FEGYŐR 2.: Lazítjuk a fegyelmet, mi? Az anyátok keservit!

PAP: Nincsen semmi baj. Ígérem, hogy...

FEGYŐR 1.: Csuhas kussol!

DARVAS: Mikor szállítanak tovább?

FEGYŐR 2.: Nocsak, téged meg ki kérdezett, te fasiszta patkány!

FEGYŐR 1.: Nézz oda, az nem Hamlet? Te voltál a Hamlet abban a drámában?

FEGYŐR 2.: Hozzád beszélünk, málészájú!

FEGYŐR 1.: De, igen, a csalé ornyerge maradt meg. Felismerem.

FEGYŐR 2.: Az a másik is ilyen előadó, nem?

FEGYŐR 1.: De-de. Szép kis fasiszta csorda.

DARVAS: Nincs joguk sértegetni!

ELÍTÉLT: Üljön le már a seggére. Inkább adjanak elő valamit a szaktárssal.

IFJÚ MENSÁROS: Nem is rossz ötlet. Hívjuk fel Klárit, hogy hozzon be szövegeket.

DARVAS: Majd én felhívom, elvégre az én feleségem.

IFJÚ MENSÁROS: Akkor hívd.

FEGYŐR 1.: Nem hívnak senkit, az elítélt lediktálja a mondandóját, és mi telefonálunk.

FEGYŐR 2.: Csináljunk egy kis színházat. A kultúrcelekmény javítja a közmórált. Na, művész elvtársak, kit tárcsázhatok?

DARVAS: Tolnay Klárit.

FEGYŐR 1.: Te, az nem a Déryné? *(éneklí) Szépen szól a magyar nóta, jöjj el, rózsám, csak egy szóra!*

FEGYŐR 2. *(dúdol):* Na-na-na-na... *csak azért is.*

FEGYŐR 1.: Ez meg itt, nézd csak meg jobban, a Liliomfi.

FEGYŐR 2.: A filmben is valami vándorszínész, vagy mi a túró.

DARVAS: Nem úgy volt, hogy telefonozunk?

FEGYŐR 2.: Fejből nem megy? Papírból én is felmondom. Az nem nagy kunaszt.

FEGYŐR 1.: Tudsz te egyáltalán olvasni?

FEGYŐR 2.: Hát írni tudok. Beszámolót a felettesnek.

ELÍTÉLT: Halljunk valamit! De vidámat, ne adják nekem a búvalbaszott merengőt.

DARVAS *éneklí a Darumadár fenn az égen című dalbetétet a Gül baba operettből (Huszka Jenő).*

ELÍTÉLT: Prózát is!

FEGYŐR 2.: Mit szólsz, micsoda cirkuszt rittyentünk ide? A parancsnok elvtárs büszke lehet...

IFJÚ MENSÁROS: Mai előadásom tárgyául, hogy úgy mondjam, azt a kárt választottam, amit a dohányélvezet okoz az emberiségnek. Jómagam is dohányzom, de a feleségem úgy határozott, hogy én itt ma a dohányzás ártalmasságáról tartsak előadást, ellenvetésről tehát szó sem lehet. Hát ha dohányzás, legyen dohányzás, nekem olyan mindegy; önöket pedig, igen tisztelt uraim, felszólítom, hogy előadásomat a megillető komolysággal hallgassák meg, mert ellenkező esetben rossz vége lehet a dolognak. Akit viszont esetleg

elijeszt a száraz tudományos előadásmód, vagy akinek nem tetszik a téma, az nem köteles meghallgatni, joga van eltávozni... Önök persze, tudom, szívesebben hallgatnának valami románcot, szimfóniát vagy áriát...

DARVAS: Hej, uraim, ha tudnák! Harminchárom évet éltem le a feleségem oldalán, és mondhatom, ezek voltak életem legszebb évei, azaz, hogy nem éppen a legszebbek, hanem úgy általában. Egyszóval úgy röppültek el a fejem fölött, hogy úgy mondjam, mint egyetlen boldog pillanat, hogy az Isten akár-hová tegye őket... Estélyeket a feleségem nem akar adni, ebédre senkit meg nem hív, fősvény, mogorva, zsémbes asszony az én hitvesem, azért is nem jár senki hozzánk, de... titokban megsúghatom maguknak... ünnepnapokon, ha óhajtják, megláthatják feleségem leányait Natálja Szemjonovna nevű nagynénjükénél... Az illető hölgy idült reumában szenved, és sárga ruhát hord nagy fekete pettyekkel – mintha tetőtől talpig svábbogarakkal szórták volna tele. Jól be lehet nála falatozni, és amikor a feleségem nincs ott, akkor még egyebet is lehet: beszélni.

IFJÚ MENSÁROS: Elszaladni messzire, itt hagyni mindent, vissza se nézni, csak szaladni, szaladni... Hogy hová? Mindegy, hová... csak kifutni ebből a siralmas, unott, szürke, poshadt életből, amely ilyen szánalmas vén bolondot, ilyen szánalmas vén hülyét csinált belőlem, elfutni ettől az ostoba, kicsinyes, fukar, zsémbes boszorkánytól, a feleségemtől, aki harminchárom év óta gyötör, elmenekülni a zenétől, a konyhától, a feleségem pénzétől, ettől az egész kicsinyes, hétköznapi élettől... és megállni valahol messze, kint a mezőn, a szabad ég alatt, mint valami fa, cölöp vagy akár madárijesztő, és egész éjjelen át csak bámulni föl a csöndes, tiszta holdra, és felejtetni, mindent elfelejtetni... ó, hogy szeretnék semmire se emlékezni!...

ELÍTÉLT: Bravo! Szaladni, szaladni... fussunk, szaladjunk, hadd lobogjon a hajunk.

FEGYŐR 1. (*ELÍTÉLTnek*): Csendet! Vi-gyázz!

FEGYŐR 2.: Mi ez a szöveg? Mutassák csak!

FEGYŐR 1.: Ilyen szöveg nincsen is. Minket sem ejtettek a fejünk lágyára.

DARVAS: Itt van, kérem. (*Előhúzza a zsebéből.*)

FEGYŐR 2.: Játsszanak normálisan. Szabályosan, az istenit.

FEGYŐR 1.: Ne ilyen gyűrött, kutya szájából előrángatott szir-szarokból.

DARVAS: Mi kértük a telefont.

FEGYŐR 2.: Mi kéne, ha vóna?

IFJÚ MENSÁROS: Kérjék el a Hamlet szövegét, Csehovtól A dohányzás ártalmasságát. Aztán Móricztól... mi is a címe? Dinnye vagy Dinnyeföldek?

DARVAS: Dinnyék, azt hiszem.

IFJÚ MENSÁROS: Móricz Zsigmond Dinnyék című egyfelvonásosát.

FEGYŐR 2.: Ne olyan gyorsan, elvtárs! Nem vagyok gépirónó.

IFJÚ MENSÁROS: Mó-ricz Zsig-mond-tól...

FEGYŐR 2.: Ne nézz baromnak, az anyád keservit, mert mehetsz a kalitkába. Ki írta azt a bagósat?

IFJÚ MENSÁROS: Csehov.

FEGYŐR 1.: Na, betelt mára a kívánságkosár. (FEGYŐR 1. és 2. a telefonhoz lépnek, a Sors színpadán megjelenik TOLNAY egy telefonkészülék mellett.)

FEGYŐR 2.: Tolnay Klára elvtársnőt kérem. Hívja a készülékhez.

DARVAS: Próbálhat?

IFJÚ MENSÁROS: Próbája lehet ilyen tájt. Talán a Figaro házassága.

DARVAS: Tegnap hozott tiszta alsógatyát.

IFJÚ MENSÁROS: Akkor jövő héten rajtam a sor. Nekem játssza a mosónőt.

FEGYŐR 1.: Az elvtársnő nem iparkodik. Csak nem feledkezik el a lovagjairól?

FEGYŐR 2.: Tolnay Klára elvtársnő?

TOLNAY: Itt Tolnay Klári. (Összeteszi a kezét, mutatva, hogy börtöntelefon.)

FEGYŐR 2.: Itt Kovács II népevelő. Vegyünk papírt és ceruzát! Vettünk? Akkor írjuk.

TOLNAY: Írjuk.

FEGYŐR 2.: A következő darabok behozatala szükséges színházi vonatkozásban.

TOLNAY: Igenis.

FEGYŐR 2.: Hamlet. Ismeri, elvtársnő?

TOLNAY: Igen.

FEGYŐR 2.: Akkor nem fejtem ki a szerzőjét. Továbbá Csehov: A do-hány-zás ti-lal-má-ról.

TOLNAY: Ártalmasságáról.

FEGYŐR 2.: Ellenőriztük elvtársnő éberségét. Mó-ricz Zsig-mond Dinnyeföldiek. Nem gyors?

TOLNAY: Nem, értettem.

FEGYŐR 2.: Csanzonok.

TOLNAY: Micsoda? Érthetően szíveskedjék.

FEGYŐR 2.: Csanzonok! Figyeljen ide, elvtársnő, ez nem a pénteki traccsparti. Olvassuk vissza!

TOLNAY: Hamlet, Csehovtól A dohányzás ártalmasságáról és Móricztól a Dinnyenyék. Meg csanzonok.

IFJÚ MENSÁROS: Nem vehetném át a kagylót? Még eszembe jutott valami.

FEGYŐR 2.: Kisfaszom nem kéne, elítélt?

FEGYŐR 1. (útját állja): Hátra! Mi kéne még? Toronyóra láncsal?

FEGYŐR 2.: Azaz! A Kreml toronyórája. Láttam. Micsoda egy darab! Az óra elbimbammolja a munkásmozgalmi indulót.

IFJÚ MENSÁROS: A Bibliát kérem.

FEGYŐR 1.: Az anyjaistenit! Olvasta volna többet odakint. A Tízparancsolatot. Most nem itt vakaródná.

FEGYŐR 2.: Szerdán, a szokott időben, a bejárattól balra egy fülke, ott átadjuk. Megértettük? (Leccsapja a kagylót.)

TOLNAY: Értettem.

PAP (félrehúzódik IFJÚ MENSÁROSSal): Ne bánkódj, fiam, a Biblia miatt. Misézni is szoktam minden áldott reggel. Édesanyám csempész be hozzám szőlőt és

kovásztalan kenyeret az élelmiszercsomagban. Így a szentséget is magadhoz veheted.

IFJÚ MENSÁROS: Régen gyóntam áldozás előtt, nagyon régen. Nem tartottam a vallást. Attól félek, hogy pokolra kerülök. Csak ne volna tilos Börtönlakom titkát elmondani: olyat fedeznék föl, hogy legkisebb szavára lelked hánytorogna fel, megfagyna ifju véred, s két szemed köréből mint csillag szökellne ki, szétválna fürtbe kondorult hajad, s élére állna minden szál külön, Mint túske-állat zörgő tollai...

PAP: Jó úton jársz Isten felé, ne félj.

ELÍTÉLT (a PAPra mutat): Ez itt szintén *komédiájános*. Minden átkozott reggel bohóckodik.

FEGYŐR 1.: Járnak hozzá az ájtatosmanók.

FEGYŐR 2.: Meg térdepelnek. Hajlonganak.

FEGYŐR 1. és FEGYŐR 2. eljátszák gúnyosan az áldozás szertartását.

FEGYŐR 1.: Elővesz egy fonnyadt ribizlit. Így, ni.

FEGYŐR 2.: Hozzá nyers kenyérekét. Szikkadt kenyérbelet, nehogy belevásson a protkója.

FEGYŐR 1.: Szájpadlásán szétpattintja bogyóját... ribizli az, vagy tán málnaszem.

FEGYŐR 2.: ...hamm, bekap a térdeplő pacák! Egészben nyel, jár a nyeldeklője.

PAP: Istenkísértés!

IFJÚ MENSÁROS: Mit művelnek?

DARVAS: Ebbe törődsz bele, Lacikám.

FEGYŐR 2.: Az istenit! Mi nem játszhatunk? Csak ez a két bájgúnár?

FEGYŐR 1.: Meg a csuhás fogvatartott. Több *szereztesrendbeli* elkövető.

DARVAS: Szarháziak.

FEGYŐR 2.: Pofád befogod, színházi!

IFJÚ MENSÁROS: Hagyd, Iván.

PAP: Bocsáss meg nekik, Úristen, mert nem tudják, mit cselekszenek.

FEGYŐR 1.: Mondja a rovott múltú.

FEGYŐR 2.: Dögrováson.

FEGYŐR 1.: Vásott. Vásott. Két forint a meleg lángos, kikapott a Ferencváros.

FEGYŐR 2.: Nyúl fut a vonáson, apád ül a tojáson. (FEGYŐR 1. és 2. *kimennek*.)

DARVAS: Na, Laci, ezek nélkülünk is elmajomkodnak.

PAP: Micsoda dolog összekeverni a szentséget a komédiával.

IFJÚ MENSÁROS: A színház nem lehet templom?

PAP: A színház megismétli a gyarlóságokat. Ezt a két foglárt hogy játszanák el a színész atyafiak? A bőrükbe bújva vétkeznének. Csak épp gázsiért cserébe, ami tetézi a bűnt.

IFJÚ MENSÁROS: De hát tükröt tartunk...

DARVAS: Mi bensőleg alakítunk, nem a felszínen.

PAP: Annál rosszabb. Átlényegülnek bűnösökké.

IFJÚ MENSÁROS: A nézők! A nézők megtisztulnak. Mi magunkra vesszük a bűnt, de a közönség feloldozást nyer.

DARVAS: Katarzis...

PAP: Szemfényvesztés. Önáltatás.

IFJÚ MENSÁROS: Hát a pap gyóntatáskor? Nem hallgatja-e a gyarló emberek vétkeit? Töviről hegyire.

PAP: Közben imádkozik, hogy ne kelljen elképzelnie sem őket.

IFJÚ MENSÁROS: Mit ér az olyan feloldozás, amelyik nem vállal át a bűn súlyából? A pap is a gyónó és bűnbánó szerepébe bújjik. És a hívekébe, amikor misézik. De vajon töri-e magát az átváltozás átértékelésére? Ez az én testem, mely értetek adatik. Ez az én vérem kelyhe, az új és örök szövetségé. Nem kell, hogy a pap minden misével belehelyezkedjék a jelenvalóba? Sursum corda. Itt és most. Van-e lámpalázad, atyám? Átmennek-e rajtad magademésztően híveid szerepei, amelyeket át kellene élned, mint egy színésznek a szerepet?

PAP: Bizonyos értelemben igen... ám a felszentelt pap az efféle kételyeken túlesett.

DARVAS: Nem kételkedik a hitében?

PAP: A hitében nem. Csak önmagában, hogy méltó-e az isteni kegyelemre.

IFJÚ MENSÁROS: Mindketten szemfényvesztők volnánk? Csepűrágók? Alakoskodók?

ELÍTÉLT: Minek fecsegnek? Csak fossák a szót, színház meg nincs. Amíg nem jönnek meg a szövegek, játsszák csak el a két ütődött fegyőrt. Hadd szórkózzunk a *plebánossal*.

DARVAS: A telefonhívást! Hátha beleélem magam Klári hangjába.

IFJÚ MENSÁROS: Jövő héten az én alsóneműmet hozza. (*Eljátsszák az iménti jelenetet, imitálják a telefont.*)

Közben TOLNAY rendőrruhában, mosott fehérneműs dézsával a kezében járkal a Sors színpadán, kerülgetve FEGYŐR 1.-et és FEGYŐR 2.-t, akik ormótlan mamuszban, piszszegve csoszognak ide-oda ugyanott.

DARVAS: Tolnay Klára elvtársnő?

IFJÚ MENSÁROS: Itt Tolnay Klári.

DARVAS: Itt Kovács II nemzetvesztő. Vegyünk papírt és tollat! Vettünk? Kinek a pénzén? Akkor írjuk. Mármint magácska. Én olvasni is alig, nemhogy írni...

IFJÚ MENSÁROS: Írjuk.

DARVAS: A következő darabok vámmentes importja szükséges börtönügyileg.

IFJÚ MENSÁROS: Igenis.

DARVAS: Hamlet. Ismeri elvtársnő?

IFJÚ MENSÁROS: Igen, szeretem.

DARVAS: Őt is? Eredj kolostorba; minek szaporítanál bűnösöket!

IFJÚ MENSÁROS: Hiszen ott vagyok. Dánia börtön.

DARVAS: De még milyen! Mennyi rekesz, őrhely és dutyi van benne! S a Gyűjtő az egyik legcudarabb.

Hozzon egyfelvonásost, minél többet. Úgy már sok felvonásunk lesz. Gyorsan beszélék?

IFJÚ MENSÁROS: Nem, de mocskos a szád.

DARVAS: Na, Laci, komolyan... Hozzon be samponokat!

IFJÚ MENSÁROS: Mi az úristent? Pardon, atyám...

DARVAS: Kantonokat!

IFJÚ MENSÁROS: Nem értem. Rossz a vonal.

DARVAS: Csanzonokat, na, a kurvaélet! Bocsánat, atyám...

IFJÚ MENSÁROS: Amazonokat?

DARVAS: Azt. Szerdán, a szokott időben, a bejárattól balra egy fülke, ott átadjuk. Megértettük?

IFJÚ MENSÁROS: Meg. Még valami...

DARVAS: Mit akar?

IFJÚ MENSÁROS: Mondja meg a fogvatartottnak, hogy hiányzik.

DARVAS: Melyik fogvatartottnak, elvtársnő?

IFJÚ MENSÁROS: Sajnálom, hogy nem látogatom.

DARVAS (*kiesve szerepéből*): Főlöszleges emésztenie magát. Rendszeresen mos rá.

IFJÚ MENSÁROS: Őrá nem mosok.

DARVAS: Szentimentális néember! Hagyja abba! A népi hipokrácia nem tűri a nyálaskodást. Vegye tudomásul, hogy ez börtön, és nem bordély.

IFJÚ MENSÁROS: Önkritikát gyakorolok. Alászolgája.

DARVAS: Vigyázzon magára.

A Sors színpadán a két fegyőr rázendít a Hej Dunáról... kezdetű csasztuskára, és átveszik TOLNAYtól a mosott ruhát.

TOLNAY: Ha hinnék Istenben, most imádkoznék. Mit lehet szeretni énrajtam?

Vagy csupán a lehetőség, a véletlen löki egymásnak az embereket, mint a biliárdgolyókat? Ilyen az egyedüllét. A lányom Bécsben... sikerült kimenekíteni. Nem a katonai megszállás, hanem a gondolatok hajléktalansága az igazi ínség. Elhagy az erőm. Én vagyok bezárva, berácsolva, nem ők. Ők együtt vannak, és játszanak. Minden éjszakám sötétzárka... rádiózom, olvasok... *Kassai őrvjárat*. Márai szenttelen mondatszerkesztése. Az óra kegyetlen katogása... számolom a perceket. Nincsen senkim. Sehol egy árva lélek, aki... után az ingek és zakók illata leng. A küszöbön hagyott, csillogó fércipőt... belepi a por. A tükörrre kenődött borotvahab odaszárad... Nem viselném el, ha ruháik összekeverednének a mosásban. Ugyanaz a börtönzsag. A fertőtlenítőszer, a bőrön át párolgó nemi vágy, a szellőzetlen indulatok áporodottsága. Férfiak egyenbúze. Egyenruhákba ivódott egyenkoszt. Iván féktelen.

Lacit féltem mégis jobban. Az apja is labilis idegzetű volt. Többször öngyilkossággal fenyegetőzött. Csak ne csináljon örültséget... Hogyan írja Paszternak Zsivago doktor és Hamlet királyfi szerepében?

A zaj elült. A színpadra kiléptem az ajtó szögletének vetve hátamat. Meszsi visszhangokat halászva tán megértem, a kor, amelyben élek, merre tart. Rám nehezedett az éj homálya, ezernyi látcső csillan róla rám – Atyám, ha lehet, tekints e fohászra: Múlják el ez a keserű pohár. Szeretem szívós, szép szándékaid, s a szerepet játszani kész vagyok. De már egy újabb dráma készül itt, amelyből kimaradnom volna jobb. Ám a cselekmény eleve kitervelt, s az út végét elhagyni nem lehet. Magam állom a farizeus-tengert. Élni – nem leélni kell az életet.

ELÍTÉLT (*tapsol*): Bravo! Bravo! Milyen megható jelenet. Remélem, én is beszálhatok... (*Távozik.*)

DARVAS: Kimerültem, Laci. Szinte belülről visszhangzottak Klári szavai.

IFJÚ MENSÁROS: Én is. Ő segített bevonulnom. Lehúztunk előtte egy Unicumot.

Belém diktálta, hogy összeszedjem magam.

DARVAS: Nagyon magára maradt, mikor elhurcoltak.

IFJÚ MENSÁROS: Tudom. Iván, én nem tehetek...

DARVAS: Egyetlen nőnek sem való a magány.

IFJÚ MENSÁROS: Hidd el, férfinak sem.

DARVAS: Mielőtt te jöttél, már csempészte be az irodalmat.

IFJÚ MENSÁROS: Minden nap megtanulok egy József Attila-verset. *És vigasztald meg, ha vigasz a gyermeknek, hogy így igaz. Talán dűnnyöggj egy új mesét, fasiszta kommunizmusét – mivelhogy rend kell a világba, a rend pedig arra való, hogy ne legyen a gyerek hiába, s ne legyen szabad, ami jó. (Bejátszás a Nyár a hegyen c. filmből, r. Bacsó Péter.)*

PAP: A szellemi tápláléknál nincsen fontosabb. Nemcsak kenyérral él az ember.

DARVAS: Hát élet ez...? Ötvenhatban nyújtottam eddigi legjobb alakításomat.

Széles mozdulattal kitértam a cellaajtót: íme. Szabadon távozhatnak. Őket elegánsan kitéssékeltem, és ezzel be is kasztráltam magamat. Kérlek, Laci-kám, nyújts segédkezet a jelentőségteljes kilépőmhöz. Visszavonulok a zárkamba. (*IFJÚ MENSÁROS graciózan utat mutat. DARVAS kimegy.*)

A Sors színpadáról mindenki levonul. Közben a Szerelem című film (r. Makk Károly) börtönjelenete látható a kivetítőkön.

IFJÚ MENSÁROS: Atyám, én bűnös vagyok. Zord bűnös vagyok, azt hiszem. Eddig csak a színházban hittem. A színház volt az én vallásom. Már tudom, hogy az kevés. A színház eszköz, nem pedig végcél.

PAP: Ha így gondolkozol, igazad lesz. A színház is lehet templom. Meggyónhatsz, fiam.

24. jelenet: a Gondolat színpadán.

MENSÁROS: Egyik nap így szólt hozzám a pap. Holnap reggel az utolsó misémet mondom, mert megvonták a csomagkedvezményemet. Holnapra marad még egy szőlőszem és egy kovásztalan kenyérdarabocskám. Ha részt akarsz venni ezen a misén, előtte meggyóntatlak. Ez a felszólítás olyan volt számomra, mintha maga Jézus kínálná föl a lehetőséget. Döntenem kellett. És akkor rájöttem, hogy nem okoskodni kell. Vannak titkok, amelyeket el kell fogadni. Jézust nem logikával, hanem feltétlen odaadással és szeretettel követjük. Gyóntam, megáldoztam. Ez az utolsó mise az én utolsó lehetőségem is volt arra, hogy visszatérjek, és a segítségével megváltozzam.

Közben a Cselekmény színpadán PAP és IFJÚ MENSÁROS a szentáldozás szertartását végzik (ZENE). Utána kimennek mindketten. A patetikus zene folytatódik.

25. jelenet: a Cselekmény színpadán.

TOLNAY, DARVAS ülnek egy kávéházi asztal körül.

TOLNAY: A Margitsziget! Egy csöpp természet... falusias környezet.

DARVAS: Csak ne móríkálj. Nem is szereted a vidéket.

TOLNAY: A madarak hangját szeretem. Csirip-csirip!

DARVAS: Kukurrikú. Most, hogy hivatalosan is facér lettem, ideje dürrögnöm és násztáncot lejtetni.

TOLNAY: Hány óra? Van nálad...? Na, tessék. Húsz perce járt le a munkaidőd.

Még nincs fél órája, hogy a gyárban végeztél, és te már dürrögni méltóztatsz.

DARVAS: Fájront! Egészen üzemen kívül vagyok.

TOLNAY: Szerencsétek van.

DARVAS: Nekünk?

TOLNAY: Megjárhattátok volna.

DARVAS: Ennél is jobban? Azt hiszed, lógattuk a lábunkat? Két évig...

TOLNAY: Akasztanak, Iván. Kevesebért is, mint amit te...

DARVAS: Napi nyolc óra gittrágás és fröccsöntés... apropó... hol a fröccsöm?

Felnégyelem, esküszöm, kinyúvasztom a nyavalyás pincéért...

TOLNAY: Na hiszem! Ha eddig békében voltatok...

DARVAS: Egy színművész kicsire nem ad. A fröccs, az, kérem, más lapra tartozik.

TOLNAY: Amióta kétkezi munkád van, milyen kényes vagy az italodra.

DARVAS: Tudod jól, hogy házat is építettek már téglá, szög, szelemen, minden frinc-franc nélkül. De sör nélkül még soha.

TOLNAY: Tényleg rendelnék már... *(körülkémelet)*

DARVAS: Mít mondjak, a mi kis felszolgálónk lehetne törekvőbb.

TOLNAY: És te? A börtönben faltad a könyveket...

DARVAS: Azt meséltem már, hogy Lacival előadtuk a Kovácskettő-Tolnay telefon paródiáját?

TOLNAY: Ezerszer. Az a telefon... mennyi zokszót nyelt el a vonal. Téged már bevittek... épp a te nevedben hívott Kovácskettő.

DARVAS: Ott álltam mellette minden áldott alkalommal.

TOLNAY: Most már én is tudom. Akkor csak sejtettem. Éreztem a kagylóban a leheleted. Mögöttem pedig Laci ácsorgott leforrázva.

DARVAS: Most bezzeg nem bukkan elő. Amikor kéne...

TOLNAY: A szennyeskosárban a te tiszta alsóneműd. A pamlagon az ő ledobott göncei.

DARVAS: Ez immáron történelem. A színészeknek és a forradalmároknak minden meg van bocsátva. A forradalmár színészeknek...

TOLNAY: Psszt. Ne kiabálj!

DARVAS: Na, és aztán? Megint elővezetnek? Szerintem ők is unják. A forradalmár színészek... mi van velük?

TOLNAY: Laci nem volt forradalmár. Különben is, mi az? Végtére te is családi ügyeket intéztél. A testvéredet...

DARVAS: A történelem kapva kapott az alkalmon, hogy kisajátítsa a privát jogérzetem.

TOLNAY: Lacit nem láttam, amióta szabadult. Mostanában folyton eszembe jut, hogy négykezesezünk. Én játszottam a bal oldalon. Schubert vagy Mozart van műsoron. Ő diktálja a ritmust. Németül. Ein, zwei, drei, nem érzed? Lenyomunk egy akkordot. Elámul. Hát nem gyönyörű? Egyetlen akkord, és milyen fenségesen szól. Ha idebb teszem a kezem, semmi. Ha arrébb helyezem az ujjaimat, megint semmi.

DARVAS: Minő *szentimentálizmus*.

TOLNAY: Az. Egyszerre mégis kiürülök. Adott egy helyzet. Telített. Síríg tartónak hinné az ember. Másnap reggel fölébred, és vége. Volt-nincs. Mintha legördülne a függöny.

IFJÚ MENSÁROS bejön a Cselekmény színpadára mint pincér, kötényben, tálcával a kezében.

IFJÚ MENSÁROS: Rendeltek már?

TOLNAY: Bohóc.

DARVAS: Panaszt teszünk a flegma kiszolgálásért.

IFJÚ MENSÁROS: Ideküldjem a konyhafőnököt?

DARVAS: Új smasszerod van, öregem?

TOLNAY: Iván...! Főúr, kérem, leadnánk a rendelést.

DARVAS: Végre-valahára.

TOLNAY: Iszol velünk?

DARVAS: A vendégünk vagy egy rundóra.

IFJÚ MENSÁROS: S mi hoz Wittenbergből haza, Horatio?

DARVAS: A fröccsöntöde mára kiköpött magából. Kadarka nagyfröccsöt kérek.

TOLNAY: Egy Unicumot, Lacikám. Jól nézel ki. Fel is szedtél, nem vagy olyan sápadt...

IFJÚ MENSÁROS: Köszönöm a bókot, asszonyom.

TOLNAY: Tényleg nem kérsz semmit?

IFJÚ MENSÁROS: Minek néz engem, asszonyom? Szolgálatban soha. Az Unicum árát csapják a borraivalóhoz.

TOLNAY: Igenis.

DARVAS: Meggyőzően fogod azt a tálcát. Hány tényért bírsz el egyszerre?

IFJÚ MENSÁROS: Kérem alásan, gyakorlat teszi a mestert. Tulajdonképpen bármennyit. Műhelytitok. De maguk rokonszenves kuncsaftok. Megsúgom. Erős alkar, helyes egyensúlyérzék. A tényérok súlypontja az alkar közepére essen. Ide, ni. Ha tyúkszedemre lép a kétfallásos kolléga, akkor is stabilan tartod.

TOLNAY: Ennyi az egész?

DARVAS: Sétagalopp.

IFJÚ MENSÁROS: Asszonyom, úgy tudom, magácska színésznő. Kiáll, beszél, meghajol. Slussz-passz. Ennyi az egész?

TOLNAY: Fejezd be a cirkuszolást. Ülj ide kicsit!

IFJÚ MENSÁROS: Kegyed átveszi a kötényemet?

TOLNAY: Beugrik helyettem, pincér úr? Ezúttal mesterkélten alakít.

IFJÚ MENSÁROS: Kiestem a főrendező kegyeiből.

TOLNAY: Megnézhetnél valamikor...

IFJÚ MENSÁROS: Köttetek csokrot. Ha futja rá a borraivalóból.

DARVAS: Friss a perkölt?

IFJÚ MENSÁROS: Egyszerű felszolgáló volnék. Megkérdem a konyhán. Zónát parancsol az úr?

DARVAS: Viccel? Két évig koplaltam a karczerban.

IFJÚ MENSÁROS: Nahát, csak nem?

TOLNAY: Csendesebben! Mindenki felkapta a fejét.

IFJÚ MENSÁROS: Azt jól tették. Ne hagyják őrizetlenül. Manapság könnyű elveszíteni. Akár így, akár úgy. Akkor egy fröccs, egy Unicum, és ha nem romlott meg, egy zóna pörkölt. *(Úgy tesz, mintha felírná.)*

TOLNAY: *Vegyünk papírt és tollat. Írjuk, elvtárs?*

IFJÚ MENSÁROS: Igenis. Csanzont is éneklek. Mosást nem vállalok.

TOLNAY: Annyi baj legyen.

DARVAS: Köszönjük a frappáns előadást.

IFJÚ MENSÁROS *(meghajol)*: Ajánlom magamat. *(IFJÚ MENSÁROS távozik, majd TOLNAY és DARVAS is, miután elsötétül a színpad.)*

26. jelenet: a Sors és a Gondolat színpadán.

A Sors színpadára SÍRÁSÓ 1. és SÍRÁSÓ 2. bejön. Ásóikkal babrálják a talajt.

SÍRÁSÓ 1.: Mihez is kezdenének nélkülünk? Arra sem emlékeznek, hová pakolják a halottakat. Amit mi tudunk, egyszer még kincset ér.

SÍRÁSÓ 2.: Először a börtön udvarán. Azután kátránypapírba kötözve hoztuk át őket.

SÍRÁSÓ 1.: *Hárásó*, Sírásó elvtárs.

SÍRÁSÓ 2.: Úr. Figyeld meg, urak leszünk, de mindahányan... Olvasom a lapokat.

SÍRÁSÓ 1.: Az mind állami. Nem írhatnak semmiféle izgató témáról. Csak olyanokról, hogy mindenki megszületett egyszer, és egyszer meg is fog halni. *Konyec filma*.

SÍRÁSÓ 2.: Méghogy semmi izgató! Ha rám hallgatsz, megbecsülöd magad. Fel fog értékelődni a szakértelmünk.

SÍRÁSÓ 1.: Valamikor... talán... de nem most. Az asszony *most* akar nyaralót és Trabantot.

SÍRÁSÓ 2.: Ez az, cimbora! Nem a hivatalos sajtót olvasom, hanem a tiltottat.

SÍRÁSÓ 1.: Ha be van tiltva, hogyan olvasod?

SÍRÁSÓ 2.: Annyira nincs betiltva, hogy ne lehessen olvasni.

SÍRÁSÓ 1.: Hát akkor mennyire van betiltva?

SÍRÁSÓ 2.: Annyira, hogy azt hidd, az igazat írják bele.

SÍRÁSÓ 1.: Micsoda?

SÍRÁSÓ 2.: A hivatalos újságok hazudnak. Ez hétszentség. Tudsz követni?

SÍRÁSÓ 1.: Csüngök a szavaidon.

SÍRÁSÓ 2.: Akkor viszont a betiltott lapok igazat mondanak. Így logikus.

SÍRÁSÓ 1.: Fene megeszi a logikájukat.

SÍRÁSÓ 2.: Az még hagyján. A férgek is kóstolgatnak. A Magyar Népköztársaságból lassacskán megalakul a halál országa.

SÍRÁSÓ 1.: Ugyan, hogy' mondhatsz ilyet?

SÍRÁSÓ 2.: Ezek odafönt új államot akarnak. Ahol mindenki egyenlő. Mi ketten tudjuk a legjobban, hogy az egyenlőség a halál utáni állapot. Ha bekampecolunk, *dászvidanja* osztálykülönség. Pártfömufti, gyári proli: egyre megy. A tiltott lapok arra játszanak, hogy eldobjuk a lódent. Ez az igazság.

SÍRÁSÓ 1.: És ehhez kellünk mi. Nélkülünk ugyan nem patkolnak el. Olyan volt már, hajjaj, nem is egy, hogy temetés nuku, de olyanról nem hallott a világ, hogy ne tegyék föld alá azt, aki beadja a kulcsot.

SÍRÁSÓ 2.: Igen ám, de nem is fekszik mindenki jó helyen.

SÍRÁSÓ 1.: Mocerognak, vagy mi?

SÍRÁSÓ 2.: Aki *meghótt*, annak édesmindegy. Nem sok vizet zavar. Legföljebb kerülgetik a vízerek. Na de aki él, erre varrjál gombot, az szereti a földet megbolygatni.

SÍRÁSÓ 1.: Mindig variálnak. Ki tudja követni...

SÍRÁSÓ 2.: Nem kell azt követni. Nem vagyunk mi *eizenstein*, hogy a naivitás elméletét feltaláljuk. Mi máshoz értünk. És meg fognak keresni odafönről, ha szükségük lesz ránk.

SÍRÁSÓk kimennek a Sors színpadáról, közben a Gondolat színpadára bejön MENSÁROS és LOSONCZY.

LOSONCZY: Kátránypapírba kötözve. Arccal a földnek.

MENSÁROS: Nem tart az örökkévalóságig.

LOSONCZY: Meddig fogok bolyongani, és Leninnel társalogni?

MENSÁROS: Eljön az én időm. Egybe fog esni a tiédde. Egyszer az életben mindnyájan megéljük az igazság pillanatát. Egyetlen egyszer. Ami örökké ki fog tartani, mint egy zenei hang. Az öröklét az árnyékvilágban megélt legtisztább pillanat. A legigazabb. Én már onnét érkezem. Te még a méltánytalanságból.

LOSONCZY: Nagy Imre. Maléter Pál. Gimes Miklós. Szilágyi József. Folyton jönnek velem szembe a parlamenti folyosón. Mire szólnék hozzájuk, köddé válnak.

MENSÁROS: Nélkületek nem élhettem volna meg a legigazabb pillanatomat. Pedig sok dolog változott meg. Visszataláltam a családomhoz. Judithoz és a gyerekekhez. Mennyit utaztam a gyerekeimmel! És veled is – annyit gondolok rád, mint a szerelmeimre... Találkoztam már a teljes emberrel. Vona-toztam. Harmadosztályon. Felszállt egy apáca. Mit felszállt, felcihelődött. Próbáltam enyhíteni a gondterheltségén. Megszólítottam: megvan-e minden csomagja? Elgondolkozott, és számolni kezdett. Egy, kettő, három... nyolc, kilenc... Aztán saját magára mutatott: tíz. Neki már csak poggyász volt a saját teste is. Ez az együgyű kis szolgáló nagyobb hatalom, mint a föld minden fegyvere együttvéve.

(MENSÁROS *lesétál a Sors színpadára, LOSONCZY kimegy. ZENE.*)

27. jelenet: a Sors, a Cselekmény és a Gondolat színpadán.

MENSÁROS és DARVAS *állnak a Sors színpadán, mondják a 301-es parcella mártírjainak névsorát / bejátszás a vetítővásznakon. Elhallgatnak, MENSÁROS lesétál a Cselekmény színpadára, amíg ifjú MENSÁROS a Cselekmény színpadán beszél.*

IFJÚ MENSÁROS: Mit is akartam mondani? Ide szorult vissza az életem: önálló pódiummúsortba. Magam vagyok a semleges tér, a semmi közepén, és általam szólal meg a teremtő nyelv. Itt megvédhetem önállóságomat. Nincs rendező, nincs rendszer, nincs szerep. Helyesebben: a műveket belső logikájuk összerendezi. Kettesben a közönséggel. Mi, színészek, a közönséget szolgáljuk! Frászt. Ócska lózung. Ez a közönség már nem közönség. Ez az a generáció, amelyik Rákosi alatt dobbantós érettségivel mint munkáskáder került fel az uborkafára. Tehetség és rátermettség nélkül. Megkezdődött számukra az agymosás titokzatos technikája. Veszedelmesebben a börtönök fizikai erőszakánál vagy a vegyi eszközökkel végrehajtott tudatmegsemmisítésnél. Módszereik hatékonyak. A fenyegetésnek és kényeztetésnek, a csábításnak és mellőzésnek hajszálfinomán kidolgozott változatai. Számomra is elkövetkezhet a pillanat, amikor nemcsak halálosan fáradt és nemcsak reménytelenül hitetlen leszek, de hinni is fogok abban, hogy mindez így van rendjén. És akkor nyomorultabban pusztulok el, mint a táborkban és börtönökben

az áldozatok. Ők legalább az utolsó pillanatig gyűlölhették kínzóikat és elpusztítóikat.

MENSÁROS: Nem hibáztathatsz egy egész nemzedéket. Élni akartak. Élniük kellett. Néhány év, és valóban halálos fáradtság lesz úrrá rajtad. Nézz rám! De a reménytelenség helyett megcsillan a remény.

IFJÚ MENSÁROS: Ha nincs változás, miféle reményben bízhatok?

MENSÁROS: Hamarosan másképp lesz.

IFJÚ MENSÁROS: Ezzel a közönséggel? Ezek már nem a pesti srácok és a szent suhancok. Kábultak. Enerváltak.

MENSÁROS: Isten útjai kifürkészhetetlenek. Isten a mi kétségeinktől ugyanúgy szenved, mint amikor minket nem értenek meg. Mint én attól, hogy milyen nehezen békélsz meg önmagaddal. Nem hiszel bennem igazán.

IFJÚ MENSÁROS: Hogyan hihetnék, ha nincs, akit megszólítsak? Ez a közönség ma mind terhelő tanúm lenne.

A két clown-alak, JÁRÓKELŐ 1. és 2. hétköznapi ruhában megjelenik a Cselekmény színpadán, a KISGYEREK-et sétáltatják. A KISGYEREK a kellékpisztollyal játszik.

JÁRÓKELŐ 1.: Gyere, Kicsim. Ne mászkálj el mindenfelé.

KISGYEREK: Ki az a bácsi?

JÁRÓKELŐ 2.: Színész.

KISGYEREK: Mit mond?

JÁRÓKELŐ 1.: Sirat valakiket.

KISGYEREK: Kiket sirat?

JÁRÓKELŐ 2.: Valami felkelőket... akiket aztán levertek. Talán szegény Yorickot.

KISGYEREK: Kit?

JÁRÓKELŐ 2. *(teátrálisan)*: Egy államférfi agya is lehetett.

KISGYEREK: Mi az az államférfi?

JÁRÓKELŐ 1.: Akiből hamar szobor válik.

KISGYEREK *(játszik a pisztollyal, el is süti a „patront”)*: Piff-puff! Durr! Én vagyok az útonálló! Add meg magad! Legyőztelek.

JÁRÓKELŐ 1.: Menjünk a játszótérre. Kaparjuk ki a dömpert a homokozóból, amit tegnap betemettünk.

MENSÁROS barackot nyom a KISGYEREK fejére, miközben hárman átvonulnak a színpadon, és kimennek.

IFJÚ MENSÁROS: Neked nem odafönn volna a helyed?

MENSÁROS: Még nem. Még van egy kis elintéznivalóm. Nélküled nem mehetek.

IZGÁGA bejön a Cselekmény színpadára, MENSÁROS a háttérbe húzódik.

IZGÁGA: Te miért kerülsz engem a színházban?

IFJÚ MENSÁROS: Nincs dolgom veled.

IZGÁGA: Mi mást tehettem volna? A legtöbb tanút zsarolták, megfenyegették.

Rajtad már nem segíthettünk, csak magunkon. Ez igazán érthető.

IFJÚ MENSÁROS: Érthető. Ennyi tellett tőled.

IZGÁGA: Nem az én hibám, hogy ezt a szerepet osztották rám.

IFJÚ MENSÁROS: Mégis, mit vársz tőlem? A hányinger környékez, ha itt serteptélsz.

IZGÁGA kimegy, MENSÁROS az előtérbe jön.

MENSÁROS: Mondd, meddig megy ez? Látni és vaknak lenni.

IFJÚ MENSÁROS: Nem tudok jó lenni. Nem tudom a dollár árfolyamát. Te egész végig gyanúperrel éltél, aggályosan méregetté. Csalódtál volna bennem?

MENSÁROS: Még nincsen vége. Az csak a látszat, hogy Isten elejt bennünket. Ha el is ejt az egyik kezével, a másik tenyerébe úgyis visszaesünk.

IFJÚ MENSÁROS: Tudod, Tolnay Kláriveral játszani isteni adomány. Már minden színészet lekopott rólunk. Élünk a színpadon, úgy egymáshoz tapadva, egymásba belebújva, hogy szerintem a közönség azt hiszi: egy kulcslyukon át lesi meg intimitásunkat. Élünk, nem játszunk. Még az életben sem elérhető állapotban, időn és téren túlnövő örökkévalóságban.

TOLNAY bejön kezében a szennyekosárral (közben MENSÁROS a háttérbe húzódik).

IFJÚ MENSÁROS: Klárrika, hozod a tiszta fehérneműt?

TOLNAY: Viszem, Laci.

IFJÚ MENSÁROS: Mikor jössz be hozzám?

TOLNAY: Hiszen már itt vagyok.

IFJÚ MENSÁROS: Rohad a testem.

TOLNAY: Hamarosán semmi szükséged rá.

IFJÚ MENSÁROS: Kinek volt rá szüksége egyáltalán? Neked? A közönségnek?

TOLNAY: Bolond vagy te, édesem.

IFJÚ MENSÁROS: Isten biztosan nem tart rá igényt. Örökbe adta, nem kölcsönbe. Fogásra téve megvár a feltámadásig. Belső zsebében levendulával.

TOLNAY: Arzén és levendula: ennyi az élet.

IFJÚ MENSÁROS: A végén egy löket morfium, hogy kótyagos és vidám legyen a kilépőnk.

TOLNAY: A jelmezünk vásott el, de a szenvedély nem csitul.

IFJÚ MENSÁROS: Van egy szobám Pannonhalmán. Egy zárka. Nem nevetséges, hogy egész életemben három hely mutatta meg Istent? A börtön. A kórház, mikor infarktussal bekerültem. És a bencés kolostor, ahol hitoktatónak tanulok. Vonulj kolostorba, Ofélia.

TOLNAY: Inkább veled szaporítom a bűnösöket. Ezen a kései találkozón is.

A Korzenszky Richárddal készített interjú bejátszása.

IFJÚ MENSÁROS: Mindent rosszul csináltam? Te olyan szigorú voltál hozzám.

TOLNAY: Tudtál te más is lenni, mint Hamlet?

IFJÚ MENSÁROS: Többé nem vagyok Hamlet. Túljutottam a szerepen. A börtönévek, a kisegítő meló a Rutexben és a Csili, te jószágos ég! Mielőtt Szolnokra szerződtem, a pincérkedés kis híján lekoptatta a porckorongomat... Méséltem azt, hogy Obersovszkyval kendert tilolunk Márianosztrán? Reggeltől estig. Nem gondolnád, micsoda strapa.

TOLNAY: Te kérted magad oda, a Gerebenbe vagy hová az istennyilába.

IFJÚ MENSÁROS: A munka, főként az elején, negyven fokig vagy afölé vitte a lázamat. Vért köptem. Ínhüvelygyulladászt kaptam. De Gyulával elmélyülten imádkoztunk. Soha olyan bensőséges lelki életet...

TOLNAY: Néha úgy érzem, a színészet eltompít. Annyi mesterségesen szított érzelem...

IFJÚ MENSÁROS: Ezért szeretem a versmondást... de már mindenről lemondanék. Amiktől korábban erővel szakítottak el.

TOLNAY: Ha valamire elhivatottak vagyunk, arról tudnunk kell lemondani.

IFJÚ MENSÁROS: Végre ideértél a szennyeskosárral. Már nem is reméltem. Úgy látszik, sohasem késő.

TOLNAY: Időnként megcsal az emlékezet. Olyannak mutat visszamenőleg is, amilyenek éppen az adott pillanatban látom magam. Én mindig mostam rád.

IFJÚ MENSÁROS: Örökké úgy fogok emlékezni rád, ahogy a lovaskocsiból tekintgettél. A fogatból, amit a premierre rendeltem, hogy ünnepeljenek.

TOLNAY: Tűlzás volt, de a tűlzások égnek belénk, nem a mértékletességek, amikor csak araszolunk az életben. Belém karoltál, felszálltunk a lovaskocsira, kezemben virágcsokor. Pont, mint Fedák Sári. Autó még alig parkolt az utcán. A közönségből néhányan húzták, mások tolták a kocsit. Körbe-körbe jártunk. Ablakok nyíltak, és hullott, hullott a virágzárpor. Emlékszel, mit súgtam a füledbe?

IFJÚ MENSÁROS: Most kéne meghalni. Miért a régi világ kiváltsága, hogy a primadonna cipőjéből pezsgőzzön? Mi sem adjuk alább... Nincs már sok időm. Hamarosan eggyé válok önmagammal. Azzal, aki lehettem volna. Aki olykor-olykor voltam is.

TOLNAY: Azért csak ne siess, drágám. Nem illetlenség a szokásosnál tovább váratni önmagadat. Előbb tisztességesen meg kell öregedned, hogy egymásra ismerjetelek.

TOLNAY kimegy, MENSÁROS az előtérbe jön.

IFJÚ MENSÁROS: Azt fogják hinni, hogy nekem is fontosabb volt egy Kossuth-díj, mint az igazság. Egy borralalóval, hiúságom Achilles-sarkán meg lehetett támadni? Elaltattam a lelkiismeretemet? *Rossz kezdetnek rosszabb lesz vége majd.* Mit kell tenni, hogy ha nem is makulátlan, de a romlottságtól mentes maradhassak? Mit kellett volna tennem? Összeesni egy gépmasztodon lö-

vésétől? Elrohadni a börtönben? A föld alá süllyedtem ma a moziban, a Híradó alatt, hogy nem mertem hangos megjegyzéseket tenni a hazugságsorozatra. Napról napra megsoroznak hazugsággal. Meddig bírják az idegeim? A passzív ellenállást csak október 23. igazsága teszi erkölcsössé. Ez milyen banális. Vénsegemre érzélgős lettem. Az érzélgősség kiválóan elfedi, hánycsodán is állunk a világgal. Csodálom azokat, akik tisztán tapintják saját kiterjedésüket. Mindent meg tudnak magyarázni, körülveszik magukat jótékony ködösítésekkel. (IFJÚ MENSÁROS a háttérbe húzódik.)

Híradóbejátszás a kivetítőkön.

LOSONCZY bejön a Cselekmény színpadára.

LOSONCZY: Eltűntek a rémlátásaim.

MENSÁROS: Készülök vissza legigazabb pillanatomba.

LOSONCZY: Hirtelen micsoda világosság vesz körül. Látom, hogy amit tettem, végtelenül hasznos és haszontalan volt egyszerre. Innen nézve a világ alig valamicskét változott. Nevetséges, hogy egyesek Marxra és Leninre, mások a Gondviselésre esküdtek föl. A forradalom kitört. Nem számít, nem is állapítható meg, ki robbantotta ki, mi volt a célja. Az okát és az elfojtását ismerjük. Csakhogy az olyan kézenfekvő. És a lényegét homályban hagyja.

MENSÁROS: Ha nem tör ki a forradalom, talán jó színésszé válok ugyan, más-különb en csődtömeggé. Megszámlálhatatlanul sokszor tértem vissza, hogy újra és újra végigkövessem, miként jutottam el a számomra elérhető legigazabb pillanathoz. Utazásom nem tett okosabbá. Isten nem okszerű és nem okoskodik. A végtelen időben folyton-folyvást átéljük az életünket, és át kell segítenünk önmagunkat a teljes tudatlanságon a korlátozott bizonyosságba. (LOSONCZY távozik a Cselekmény színpadáról a Gondolat színpadára. Közben IFJÚ MENSÁROS az előtérbe lép.)

MENSÁROS: Hamarosan kimondható az igazság.

IFJÚ MENSÁROS: És akkor ki is fogják mondani?

MENSÁROS: Az igazság csak addig látszik bizonyosnak, amíg nem mondható ki. Aztán, ha kimondod, volt-nincs, elpárolog, megsemmisül.

IFJÚ MENSÁROS: Akkor jobb, ha megtartom magamnak.

MENSÁROS: Úgy viszont megkövül. Rögeszme marad. Formát is kell öltetnie. Nemcsak attól függ az igazság, ki és mit mond, hanem attól is, hogy mikor, hogyan és kinek mondja. Milyen környezetben ülteti el.

IFJÚ MENSÁROS: A gyóntatófülke nagyszerű összefüggés.

MENSÁROS: Néha szükség van nyilvános gyónásra is.

IFJÚ MENSÁROS: Egy földhöz közel álló ablak mögött éppen haldokolt egy öregember, és egy öregasszony veszekedve siettette. Ez a magyar irodalom legszebb mondata. Krúdytól való. Leírhatjuk vajon egyszerű tényközléssel az életből való illúziótlan kilábalást? Senkiről sem tudom elképzelni, hogy elkárhozik. Sem az

öregemberről, sem az öregasszonyról. A gyónásban leküzdhetők természetes gyarlóságaink. Mert szentség, nem lélektani fogás. Hasonló a legmegrázóbb színi előadáshoz. Ha az ember szembenéz önmagával, ráadásul egy másik ember, a pap lelkén keresztül: nincs mentség, csak feloldozás.

IFJÚ MENSÁROS a háttérbe húzódik, MENSÁROS édesanyja bejön a Cselekmény színpadára.

ÉDESANYA: Büszke vagyok rád. Amiért fiamként a fiamat segítetted.

MENSÁROS: Látod, színész lettem.

ÉDESANYA: Nem is akármilyen. Nem is akármilyen... Apád üdvözöl! (*Édesanya közben a Gondolat színpadára lép. Ifjú Mensáros az előtérbe jön.*)

IFJÚ MENSÁROS: Ki volt ő?

MENSÁROS: Az édesanyád.

IFJÚ MENSÁROS: Föl sem ismertem.

MENSÁROS: A halottak kulcsínre egyformák. Az élők viszont, a halottak szemzögéből, bensőleg alig különböznek. Téged ezért ő nem ismert volna föl.

IZGÁGA bejön.

IFJÚ MENSÁROS: Azt hiszem, elérkezett az idő.

MENSÁROS: Nem ezen a földi porondon dől el, kire vár kárhozat és kire vár az örök dicsőség.

IFJÚ MENSÁROS: Parancsolj, innentől fogva csakis téged illet a szerep.

Most IFJÚ MENSÁROS húzódik a háttérbe.

IZGÁGA: Miért nem köszönsz sohasem?

MENSÁROS: Én nem akarok veled háborúskodni.

IZGÁGA: Ami elmúlt, elmúlt...

MENSÁROS: Tudod, mit? Felejtsük el a dolgot. Szervusz!

IZGÁGA: Szervusz, öregem! (*Kezet fognak.*)

IZGÁGA kimegy, IFJÚ MENSÁROS és MENSÁROS újra egymás mellé áll.

IFJÚ MENSÁROS: Csak utánad. Végtére is miattad csináltam végig.

MENSÁROS: Nem, kérlek, fáradj előre. Mi lett volna belőlem nélküled?

IFJÚ MENSÁROS: Talán jobb ember.

MENSÁROS: Talán rosszabb.

IFJÚ MENSÁROS és MENSÁROS fölmennek a Sors színpadára, DARVAS mellé. Hárman együtt olvassák egy darabig tovább a neveket. (ZENE)

MENSÁROS: Életem legnagyobb, megrendítő napja volt június 16. Nemcsak azért, mert Nagy Imrét és mártírtársait rehabilitálták, majd eltemették. Nagyon sok minden mást is eltemettek. A Jóisten annyi betegség után engedélyezte, hogy ezt a napot megéljem. Nyilvánosan is beigazolódtott, hogy ami eddig volt, az életképtelen. Ugyanaz megtörtént most történelmi méretekben, amit Losonczy Géza mondott nekünk október 31-én délelőtt. Vissza kell lépni az egypártrendszerrel! Most, hatvanhárom évesen, a Hősök terén értettem meg azt, hogy én magyar vagyok. Életemben először. Eddig valami mindig közém és a magyarságom közé állt. Irtózatossá volt gyerekkoromban hallani: *a magyar ember ezt csinálja; a magyar ember azt is tudja; milyen magyar vagy?...* Aztán negyvenöt után évszázados gyűlések emelkedtek törvényerőre. Ezt nem voltam hajlandó elfogadni. Mindig kérdeztem, követeltem, mondják már meg végre, a magyar milyen ember. Nem hatódtam meg a Himnuszon. És ez a temetésén változott meg. Először életemben nem tudtam elénekelni a Himnuszt, mert úgy sírtam. Nagy Imre miniszterelnök – élt hatvankét évet. Alig bírtam kimondani, rettenetes volt, szünetet tartottam. Éreztem, hogy jön a könny, jön a könny. Lepereg előttem: az utolsó szó jogán hogyan beszélt. Lemondását is aláírhatta volna. Kérhetett volna felmentést. Miért ne dönthetett volna ellenkezőleg az életben maradásért? Az utókor is minden bizonnyal tudomásul veszi. És mégsem így cselekedett! Minduntalan belém hasított, mennyire semmiség az én sorsom. Börtönben voltam? Ugyan. Az én ügyem meg sem történt. Semmiség, semmiség. A Jóisten így akarta, hogy történjenek a dolgok. Az ő adománya, hogy megélhettem ezt a napot.

*A három halott a monológ alatt gyertyával bejön a Gondolat színpadára.
KISGYEREK bejön a Cselekmény színpadára.*

KISGYEREK: Szélfúttá levél a világ. De hol az ág? De ki az ág?

Függöny

A darab törzsszövegében részletek hangoznak el (Arany János fordításában) Shakespeare Hamlet, valamint Katona József Bánk bán című drámájából, Nagy Gáspár, Arany János, Zelk Zoltán, Anne Michaels, Anton Pavlovics Csehov, Borisz Paszternak, József Attila, Márai Sándor, Weöres Sándor műveiből, továbbá Mensáros László naplójából, Ablonczy László interjúból, pályatársak vallomásaiból és hivatalos iratokból.